

symposium

bodem breed

expertise
bodem en ondergrond

Programma

37e Symposium Bodem Breed

Donderdag 16 april 2026

DeFabrique in Utrecht

www.bodembreed.nl

Hèt netwerk event van bodem en ondergrond

Inhoud

Welkom	Peter van Mullekom en Joke van Wensem	3
Voorwoord	Susanne Schilderman <i>Wethouder gemeente Utrecht</i>	4
Voorwoord	Has Bakker <i>Gedeputeerde provincie Utrecht</i>	5
Voorwoord	Martijn van Houten <i>Directeur Stichting Bodembeheer Nederland</i>	6
Programma	Plenaire opening en sessie overzicht	7
<i>Thema 1</i>	Vitale en gezonde bodem	8
<i>Thema 2</i>	Instrumenten voor water en bodem sturend	9
<i>Thema 3</i>	Water en bodem sturend in de praktijk	10
<i>Thema 4</i>	Programma BOG + Vertellen over de bodem	11
<i>Thema 5</i>	Richtlijn bodemmonitoring en veerkracht	12
<i>Thema 6</i>	Ordering van de ondergrond	13
<i>Thema 7</i>	Hoogwaardig hergebruik van grond en bagger	14
<i>Thema 8</i>	Regels voor bodem, grond en bouwstoffen	15
<i>Thema 9</i>	PFAS: beleid, onderzoek en sanering	16
<i>Thema 10</i>	Lessen uit het bodemsaneringsverleden	17
<i>Thema 11</i>	Omgaan met oude en nieuwe verontreinigingen	18
Algemene informatie		19
Programmacommissie 2026		20

37^e Symposium Bodem Breed

Voor deze editie van Symposium Bodem Breed hebben we niet alleen een interessant programma voor jullie samengesteld. Dit jaar pakken we uit met een aantal extra's om het symposium nóg leuker te maken!

Naast de professionele inhoud is Bodem Breed ook een symposium voor netwerken, ontmoeten en herinneringen maken. We hebben een aantal extra's om de dag te verlevendigen, samen te vatten en te herinneren. Zo kan je een tekenaar tegenkomen die een scherpe analyse maakt van wat is opgevallen in de sessies. De resultaten daarvan zien jullie in de slotsessie en later het blad Bodem. Je kan na afloop op de website van Bodem Breed de aftermovie bekijken – en daarvoor tijdens de dag geïnterviewd worden.

Verder is er een photobooth waar je samen met een collega of klant een foto kunt maken – als blijvende herinnering aan het symposium of om te delen op de socials. In de slotsessie zal door jonge professionals en de tekenaar kort teruggeblikt worden op de hoogtepunten van de dag, omdat je helaas zelf niet overal bij kunt zijn.

De hele dag is er een bruisend Bodemplein, waar allerlei organisaties uit de bodemwereld zich presenteren. Na afloop wordt de borrel nog gezelliger gemaakt met sfeervolle livemuziek van een duo.

Wij hebben er ontzettend veel zin in en we hopen jullie ook. Tot op Bodem Breed!

*Mede namens de rest van de organisatie,
Peter van Mullekom en Joke van Wensem*

Regie op de ondergrond

De ondergrond van onze stad is cruciaal voor het leven dat we boven de grond hebben. Het is dan ook heel druk in de ondergrond met bijvoorbeeld de vele kabels en leidingen. We beschermen drinkwater en tegelijk willen we ontwikkelen en bouwen. Belangen vragen allemaal ruimte in ondiepe en diepere ondergrond zoals funderingen, dieren en wortels van bomen. Ik ben daarom blij dat de gemeente Utrecht dit jaar gastorganisatie mag zijn voor het symposium Bodem Breed. Veel van de onderwerpen waar wij aan werken zie ik ook terug in het programma. Zoals een schone en vitale bodem, en de ordening van de ondergrond.

Utrecht groeit en tegelijkertijd maken we de stad klaar voor de toekomst. Die ontwikkelingen hebben ruimte nodig, ook in de bodem. Denk aan meer groen, ruimte voor wateropvang, nieuwe woningen, kabels en leidingen en meer. De bodem dreigt vol te raken. Maar het vreemde is dat we ondergronds veel minder regels en richtlijnen hebben dan boven de grond voor het gebruik van de ruimte. Bovendien hebben we niet altijd goed inzichtelijk wat zich precies waar bevindt in de ondergrond.

Het is dus hoog tijd dat we de ondergrond gaan ordenen, met duidelijke regels en plannen komen en bodeminformatie op orde hebben. Daarom ben ik trots op onze eerste Utrechtse Beleidsnota Ondergrond, die eind vorig jaar is vastgesteld. Met deze nota pakken we de regie over de ondergrond. Er is nu officieel één kader dat richting geeft aan hoe we in Utrecht omgaan met de ruimte in de grond en de bodemkwaliteit. Bij ruimtelijke keuzes houden we bijvoorbeeld vanaf het begin rekening met de ondergrond, want de bovengrond en ondergrond vormen samen één openbare ruimte. Ook willen we functies

combineren om ruimte te besparen, bijvoorbeeld door kabels en leidingen te bundelen.

Om goed om te gaan met de drukte onder de grond zullen we meer moeten samenwerken met bijvoorbeeld netbeheerders en andere partners. We moeten ook af en toe voor duurdere oplossingen kiezen om problemen niet naar de toekomst te verschuiven. Door nu slimme keuzen te maken lijkt de bodem minder op het Wilde Westen en is er ruimte voor een stad van de toekomst.

Daarnaast hebben we voor regie op de ondergrond ook meer inzicht in de ondergrond nodig. We hebben daarom het initiatief genomen voor een 3D-model van de Utrechtse ondergrond. Met dit model is te zien wat er zich onder de grond bevindt, zodat daar beter rekening mee gehouden kan worden in toekomstige plannen. Steeds meer gemeenten haken aan om samen met ons het model verder te ontwikkelen.

Ik zie een verandering ontstaan in het denken over en omgaan met de ondergrond. Het belang van een gezonde bodem is duidelijk. We realiseren ons dat ingrepen in de bodem met elkaar samenhangen en dat we dus ook meer in samenhang keuzes moeten maken. Dat vraagt om inzicht in de ondergrond, afwegen van alle belangen en samen met onze partners aan de slag gaan. Dit sluit aan bij het thema van het symposium dit jaar: "Veranderen en in beweging komen", dat ik van harte onderschrijf.

Ik wens jullie een inspirerend symposium toe met veel nieuwe inzichten.

Susanne Schilderman

Wethouder Openbare Ruimte, gemeente Utrecht

Wat de bodem ons laat zien

In onze provincie waar ruimte schaars is en veel belangen samenkomen moet het fundament op orde zijn. Bij de provincie Utrecht staat de bescherming van een gezonde en veilige leefomgeving hoog op de agenda. Wat mij betreft laat de stand van de bodem zien hoe serieus wij die bescherming nemen.

Laat ik vooropstellen dat de afgelopen decennia veel is bereikt. Talloze bodemsaneringen zijn uitgevoerd, historische verontreinigingen zijn aangepakt en risico's beheerst. Hierdoor is de kwaliteit van de bodem en het grondwater op veel plekken in onze provincie aantoonbaar verbeterd. Dat stemt hoopvol! Alleen wie met een vakmatige blik kijkt, ziet ook dat het werk nog lang niet klaar is. Waar oude vervuilingen verdwijnen, komen nieuwe omhoog. De opgave is -kortgezegd- onverminderd groot.

We weten al jaren dat er van alles aan de hand is. Medicijnresten, microplastics en nieuwe zorgwekkende stoffen zoals PFAS vinden we terug in de bodem en het grondwater. In 2024 verstuurden we voor het eerst een brief aan Provinciale Staten met als onderwerp: stand van zaken PFAS. Vreemd genoeg is de conclusie van die brief zowel alarmerend als geruststellend. In Utrecht is de vervuiling met deze chemische stoffen weliswaar niet direct bedreigend, wel zijn de stoffen overal aanwezig. Zelfs in het overweldigende groen op de Utrechtse Heuvelrug zien we diffuse PFAS-verontreiniging terug in de bosgrond. Jaarlijks worden nog altijd grote hoeveelheden gewasbeschermingsmiddelen gebruikt die uiteindelijk in het grond- en oppervlaktewater kunnen komen. Hierdoor staat de vitaliteit van de bodem onder druk. Dat geldt niet alleen voor Utrecht en Nederland, maar voor heel Europa.

Dat is de reden waarom ik pleit voor een Europees verbod op de stoffen én voor het stimuleren van innovaties om bestaande vervuiling op te lossen.

Een schone bodem en het grondwater dat erin geborgen ligt, verdienen onze bescherming. Bij het schrijven aan de nieuwe Omgevingsvisie hebben we daarom een duidelijke ambitie vastgelegd: in 2050 is de kwaliteit van bodem, grondwater en oppervlaktewater sterk verbeterd ten opzichte van 2025. Deze ambitie maken we concreet in het beleidsprogramma Bodem en Ondergrond 2025–2027 en in een nieuw op te stellen Bodem- en Waterprogramma. Daarnaast verbinden wij Europese kaders, landelijke wetgeving en de gebiedsgerichte lokale praktijk. Samen met andere overheden en de omgevingsdienst vertalen wij wet- en regelgeving en beleid naar concrete maatregelen. In samenwerking met gemeenten zoeken wij naar gebiedsgerichte manieren om de ondergrond duurzaam te gebruiken voor onze doelen maar ook zoveel mogelijk te beschermen. Bijvoorbeeld voor bodemenergie in de diepere ondergrond waarbij de drinkwaterwinningen geen gevaar lopen.

De provincie Utrecht wil toewerken naar een bodem- en watersysteem waar toekomstige generaties op kunnen bouwen. Dat betekent het beschermen, herstellen en versterken van bodem en het grondwater. We willen niet alleen een bodem die aan normen voldoet, maar een ondergrond die vitaal en robuust is. Het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid om dit fundament te verzorgen.

Has Bakker

Gedeputeerde provincie Utrecht

*Portefeuille: Klimaat & Circulaire samenleving,
Water & Bodem, Financiën,
Grondzaken, Organisatie en Participatie*

Passie

Daar zijn we weer! Symposium Bodem Breed 2026: de 37ste editie, met wederom een vol programma met actualiteiten over, met, in en op de bodem. Met bevlogen verhalen en inhoudelijk stevige presentaties wordt kennis gedeeld en besproken die ons als bodemprofessional moet raken.

Als ik terugkijk op mijn ‘Symposium Bodem Breed-loopbaan’, dan zie ik hoe mijn passie en fascinatie voor dit werkveld is uitgegroeid tot een overtuiging: zonder een gezonde bodem is geen enkele grote transitie echt haalbaar. Tot mijn vreugde is juist dit onderwerp steeds meer een prominent thema van het symposium geworden. Wellicht geholpen door nieuwe EU-regelgeving, maar ook door het groeiende besef dat velen van ons hebben, namelijk: het moet en kan ook anders! Hoe mooi is het dat we na jaren van opruimen en probleemgericht handelen nu zijn aangekomen bij het ervoor zorgen dat een bodem veerkrachtig wordt, is en blijft. Dat we gaan spreken over bodembeheer en bodemherstel, en over de bodem als een samenspel van fysische, biologische en chemische parameters.

Die ‘gezonde bodem’, dat is een werkwoord en geen modewoord. Het stelt dat we de samenhang van chemische, fysieke én biologische kwaliteiten serieus nemen, dat we oog hebben voor waterberging, koolstofvastlegging, biodiversiteit en voedselproductie, en dat we accepteren dat niet elke bodem alles kan. Juist daarom geloof ik in een aanpak die uitgaat van de grenzen én de kracht van het lokale bodem- en watersysteem: functie volgt bodem, in plaats van andersom. Dat betekent dat we moeilijke keuzes moeten maken, maar dan wel met een eerlijk verhaal naar bewoners, agrariërs, bedrijven en bestuurders. Alleen zo bouwen we verder aan het herstel en beheer van de bodem, met ruimte voor alle opgaven die we nu al zien aankomen.

Daarnaast moeten we ervoor blijven zorgen dat overheid en bedrijfsleven niet tegenover, maar naast elkaar staan. Zonder het bedrijfsleven missen we de innovatiekracht, de praktische creativiteit en de uitvoerings-snelheid die nodig is om alle maatschappelijke doelen daadwerkelijk te kunnen realiseren. Al meer dan dertig jaar is deze balans ontzettend belangrijk voor ons werkveld en dat moeten we koesteren. Verbinden wij

deze werelden – samen met de kennisinstellingen en adviesbureaus – dan ontstaat er een praktijk waarin de bodem centraal staat en een community die bereid is te delen en te leren. Voor mij is dit symposium precies zo’n plek waar deze samenwerking groeit en bloeit: waar beleidsbrieven landen in praktijkvoorbeelden en ervaringen gedeeld worden.

En zijn we daar al? Ik denk gedeeltelijk; samenwerking vindt plaats, kijk maar naar het programma van dit symposium; de breedte spat er vanaf, zowel in de thema’s als in de balans tussen beleid en praktijk, tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Maar toch worstelen we nog te veel met zaken die nieuw zijn, zoals gezonde bodems, PFAS of andere vraagstukken. Deze vragen dwingen ons om eerlijk te zijn: we gaan deze vraagstukken niet oplossen met één techniek, één partij of één project, of alleen met nieuw beleid of nieuwe regels. We gaan dit alleen oplossen als overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven samenwerken aan ‘met elkaar slimmer worden’: data delen, ervaringen uitwisselen, aanpak en sanering combineren met tijd, en juridische, technische en financiële creativiteit bij elkaar brengen.

Dit symposium is voor mij een broed- en oefenplaats, een voorbeeld voor de manier waarop we de komende jaren met de bodem kunnen omgaan. In het programma zie ik dit terug: nuchtere analyses van hardnekkige problemen, nieuwe technieken en methoden, en bovenal veel voorbeelden van samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke partijen.

Mijn uitnodiging aan u is daarom: gebruik deze dag om uw eigen passie voor bodem en ondergrond te scherpen. Stel lastige vragen, deel ook wat nog niet goed lukt, zoek actief de collega op die vanuit een heel andere rol naar hetzelfde vraagstuk kijkt. Als wij er vandaag in slagen om een beetje slimmer samen te werken, dan is dit symposium veel meer dan een leuke dag – dan is het weer een stap richting de gezonde bodem waar we allemaal van afhankelijk zijn.

Veel plezier!

Martijn van Houten

Directeur Stichting Bodembeheer Nederland

Programma

08.30 - 10.00 uur Pendelvervoer vanaf NS station Maarssen naar DeFabrique

08.30 - 09.15 uur Ontvangst en registratie

09.15 - 10.15 uur Plenaire opening (Coprалoods)

Opening door
Joke van Wensem
Voorzitter Bodem Breed

Welkom door Susanne Schilderman -
Wethouder gemeente Utrecht en
Has Bakker - Gedeputeerde provincie Utrecht

Rechten van de natuur -
en de bodem? door
Jessica den Outer
Rechten van de natuur

10.15 - 10.45 uur Koffie-, theepauze en netwerken

	Thema 1 Vitale en gezonde bodem	Thema 2 Instrumenten voor water en bodem sturend	Thema 3 Water en bodem sturend in de praktijk	Thema 4 Programma BOG + Vertellen over de bodem	Thema 5 Richtlijn bodem-monitoring en -veerkracht	Thema 6 Ordening van de ondergrond	Thema 7 Hoogwaardig hergebruik van grond en bagger	Thema 8 Regels voor bodem, grond en bouwstoffen	Thema 9 PFAS: beleid, onderzoek en sanering	Thema 10 Lessen uit uit het bodem-saneringsverleden	Thema 11 Omgaan met oude en nieuwe verontreinigingen
10.45 - 12.00	Sessie 1.1 Bodemvitaliteit in natuurgebieden	Sessie 2.1 Bodem was toch al sturend? Hoe bodembeleid ruimtelijke ontwikkelingen stuurt, toen en nu	Sessie 3.1 Van beleid tot ontwerp: Water en Bodem Sturend in de praktijk	Sessie 4.1 Naar beleid en uitvoering met het programma BOG	Sessie 5.1 Van richtlijn naar realiteit: bodem-monitoring en veerkracht	Sessie 6.1 Ordening van de ondergrond - instrumenten voor regie	Sessie 7.1 Circulair werken in de baggerketen: 'de normaalste zaak van de wereld'	Sessie 8.1 Hoe krijg je grip op bodem- en grondwaterregels?	Sessie 9.1 Onderzoeks-programma's	Sessie 10.1 STOP de pompen! Van IBC-maatregel naar NOzorg	Sessie 11.1 Microplastics in de bodem: van micro-deeltjes naar macro-probleem?

12.00 - 13.00 uur Lunch en netwerken

13.00 - 14.15	Sessie 1.2 Werken aan gezonde bodems op publieke gronden	Sessie 2.2 Lopen zuiverende groenvoorzieningen vast in een juridisch moeras?	Sessie 3.2 Veen, klimaat en bodemdaling: inzichten voor beleid en praktijk	Vertellen over de bodem Sessie 4.2 Het Gezonde Bodem Café	Sessie 5.2 Monitoring en beoordeling van bodemgezondheid in relatie tot ecosysteemdiensten	Sessie 6.2 Beleid ondergrond: het begint met bewustwording	Sessie 7.2 Hoogwaardig (her)gebruik, een schone zaak?	Sessie 8.2 Grip op de toepassing van secundaire bouwstoffen	Sessie 9.2 Onderzoek naar PFAS	Sessie 10.2 Bodemsanering in het landelijk gebied	Sessie 11.2 Bestrijdingsmiddelen: monitoring, risicobeoordeling en toekomstbestendig beleid
---------------	---	---	---	---	---	---	--	--	-----------------------------------	--	--

14.15 - 14.45 uur Koffie-, theepauze en netwerken

14.45 - 16.00	Sessie 1.3 Gezondheid bodems in bebouwde kom onder de loop: is meten ook weten?	Sessie 2.3 Signaleringskaarten water en bodem sturend	Sessie 3.3 Landbouw en klimaat in 2030	Vertellen over de bodem Sessie 4.3 Hoe vertel je het verhaal van de bodem?	Sessie 5.3 Bodemmonitorings-richtlijn in de dagelijkse praktijk	Sessie 6.3 Afwegingen tussen duurzaam bouwen en beschermen drinkwaterwinning. Hoe doe je dat?	Sessie 7.3 De Waarde van Grond	Sessie 8.3 Project Herijking bodemregelgeving: de volgende fase in	Sessie 9.3 PFAS in de praktijk	Sessie 10.3 Toekomst-bestendige nazorg in de praktijk	Sessie 11.3 VOCI: ervaringen uit het verleden, oplossingen voor de toekomst?
---------------	--	--	---	--	--	--	-----------------------------------	---	-----------------------------------	--	---

16.05 - 16.30 uur Plenaire afsluiting (Coprалoods): Terugblik op het programma met cartoons en frisse blik van jonge professionals.

16.30 - 18.00 uur Borrel en netwerken

16.30 - 18.30 uur Pendelvervoer vanaf DeFabrique naar NS station Maarssen

Vitale en gezonde bodem

SESSIE 1.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Eline Keuning
(Bioclear earth)

Bodemvitaliteit in natuurgebieden

De Nederlandse natuur staat in veel gebieden onder druk door o.a. stikstofdepositie, versnippering en de gevolgen van klimaatverandering (verdroging). Kortom, er is werk aan de winkel om de kwaliteit van onze natuur te verbeteren, te beschermen en te monitoren. In deze sessie laten we zien hoe we de bodem een grotere rol kunnen geven in ons natuurbelief, zowel in onderzoek en monitoring als in projecten waarbij het verbeteren van natuurkwaliteit centraal staat. Door de landschapsgeschiedenis en de historische vorming van de bodem te combineren met opnames van de vegetatie, het bodemleven en de bodemchemie kan op een nieuwe manier worden gekeken naar de bodemvitaliteit en de potentie van gebieden voor revitalisatie.

De sprekers hebben samengewerkt aan een grootschalig onderzoek naar de stand van de bossen in Drenthe en vertellen elk over de meest aansprekende resultaten. Ook geven ze hun visie over hoe het combineren van verschillende expertises bijdraagt aan nieuwe inzichten in natuurkwaliteit. Tot slot wordt een doorkijk gegeven waar in Nederland kansen liggen om het goud wat in de bodem ligt te benutten en hotspots van biodiversiteit te creëren.

- **De potentie van natuurgebieden, een nieuwe manier van kijken**
Harm Smeenge (De Bosgroepen)
- **Verzuring en vermessing van onze zandgronden: Waar staan we nu?**
Maike Weijters (B-WARE)
- **De microbiële revolutie in bodemkwaliteit: microbiologie als nieuwe tool voor het vitaliseren en monitoren van natuurbodems**
Jidske Knigge (Bioclear earth)

SESSIE 1.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleiders:
Marinka Wildeman
(ministerie van IenW)
en **Robert de Graaff**
(ORG-ID)

Werken aan gezonde bodems op publieke gronden

Van alle Nederlandse bodems is 31 % in eigendom van het Rijk, provincies, gemeenten of waterschappen. Op deze gronden werken aan bodemgezondheid biedt kansen voor veel maatschappelijke opgaven: een gezonde bodem kan beter wateroverlast en droogte opvangen en is nodig voor toekomstbestendige landbouw, leefbare steden en natuur. Het College van Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs (Cra) adviseert het Rijk daarom als verpachter, beheerder, gebruiker en ontwikkelaar actief te werken aan bodemgezondheid. Tegelijk zijn er andere maatschappelijke opgaven die op dezelfde gronden ingepast moeten worden. De vraag is: hoe kan dit praktisch vormgegeven worden? Welke sturingsinstrumenten en kennis zijn nodig? Hoe werk je aan bestuurlijk draagvlak? Ook bij provincies, gemeente en waterschappen en andere betrokken partijen leven deze vragen. Er is behoefte om samen te leren, kennis uit te wisselen en knelpunten aan te pakken.

Deze sessie verkent met een actieve werkvorm de verschillende rollen en belangen en creëert overzicht van wat nodig is om de praktijk verder te helpen. Kruip in de huid van stakeholders zoals overheden, agrariërs, projectontwikkelaars of zelfs regenwormen. Leer van elkaar en bouw mee aan een lerend praktijkprogramma voor het werken aan gezonde bodems op publieke gronden!

SESSIE 1.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleiders:
Laura Timmermans
(gemeente Zwolle)
en **Liz Veerman**
(gemeente Amsterdam)

Gezondheid bodems in bebouwde kom onder de loep: is meten ook weten?

Gezonde bodems zijn cruciaal voor een leefbare bebouwde kom, maar hoe bepaal je eigenlijk de gezondheid van een bodem in de bebouwde omgeving? In deze sessie duiken we volledig in het meten van bodemgezondheid, de parameters en beschikbare streefwaarden. We stellen ons de vragen: wat is het doel van het meten van bodemgezondheid, wat moet je meten, hoe pak je dat aan én wat kunnen we vervolgens met de resultaten?

Vanuit meerdere invalshoeken nemen Wageningen University & Research, Deltares, TAUW, Witteveen+Bos, Antea Group, de gemeente Zwolle en de gemeente Amsterdam je mee in hun aanpak, ervaringen en do's & don't's. Verwacht geen passieve presentaties - je wordt zelf aan het werk gezet! Door mee te denken met een specifieke casus, te reageren en te kiezen ontdek je hoe je met een goede set aan metingen tot inzichten komt die je kunt gebruiken in je werk.

Sessie met medewerking van *Erik van Elsen en Lotte Stokkermans (beiden Wageningen University & Research)*, *Marissa van de Wijngaard-Frambach (Deltares)*, *Emma van Popta en Annelies Zweers (beiden TAUW)*, *Corinne Koot (Witteveen+Bos)*, *Bart Aerts en Olaf Brock (beiden Antea Group)*

Instrumenten voor water en bodem sturend

SESSIE 2.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Fransje Hooimeijer
(TU Delft)

Bodem was toch al sturend? Hoe bodembeleid ruimtelijke ontwikkelingen stuurt, toen en nu

In deze interactieve sessie, geleid door specialisten uit het ruimtelijk domein, verkennen we de wisselwerking tussen bodem en ruimte aan de hand van een gezamenlijke tijdlijn. Vanaf de jaren '50 brengen we het belangrijkste bodem- en ruimtelijk beleid in beeld, en laten we zien hoe beide elkaar hebben beïnvloed in de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. Daarbij wordt duidelijk dat de bodem altijd al – in meer of mindere mate – sturend is geweest in ruimtelijke planvorming en ontwerp, maar ook dat ruimtelijke ambities bepalend zijn geweest voor de ontwikkeling van het bodembeleid.

In kleine groepen leggen deelnemers sleutelmomenten in bodem-, water- en ruimtelijk beleid naast elkaar en verbinden deze aan concrete ruimtelijke gevolgen. Samen identificeren we patronen, spanningen en blinde vlekken, en verkennen we welke lessen uit het verleden relevant zijn voor toekomstig bodem- en ruimtelijk beleid.

De sessie wordt georganiseerd in het kader van het Europese project SPADES (Spatial Planning and Design with Soil) en vertrekt nadrukkelijk vanuit een ruimtelijk perspectief. De sessie daagt bodemexperts uit om ruimtelijk te denken, historische inzichten te verbinden aan actuele opgaven en gezamenlijk perspectieven te ontwikkelen voor de toekomst van bodem én ruimte.

Sessie met medewerking van *Laura Thomas (TU Delft)* en *Linda Maring, Mark Niesten, Marissa van de Wijngaard-Frambach en Gerald Jan Ellen (allen van Deltares)*.

SESSIE 2.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Nanne Hoekstra
(Deltares)

Lopen zuiverende groenvoorzieningen vast in een juridisch moeras?

Rietvelden, beluchtingsvijvers en boomwortelzones kunnen verontreinigingen fixeren en/of afbreken en zijn daardoor – met behulp van een pomp op wind- of zonne-energie, door de pompwerking van boomwortels of via natuurlijke kwelstromen – efficiënt en rendabel in te zetten als bodemsaneringsmaatregel. Terwijl de technische toepasbaarheid van zulk zuiverend groen meestal geen barrière meer vormt voor de implementatie, zijn regelgeving en beleid dat dikwijls nog wel. Want lozing van verontreinigd water in bodems en op oppervlaktewater wordt vaak niet zomaar toegestaan. Hierdoor worden zuiverende groenvoorzieningen onnodig duur of zelfs onmogelijk gemaakt. Hoe kunnen we dat voorkomen?

Deltares presenteert voor een aantal concrete casussen zowel de technische uitwerking als de soms kafkaëske juridische en bestuurlijke obstakels die daarbij aan het licht kwamen. Met specialisten gaan we vervolgens in gesprek over elke casus en over de mogelijkheden deze obstakels weg te nemen, waarbij ook inbreng vanuit de zaal van harte welkom is.

Aan de sessie wordt meegewerkt door *Marissa van de Wijngaard – Frambach en Tom Bosma (beiden Deltares)*, *Mathieu Osenga (Hoogheemraadschap van Delfland)*, *Michiel Gadella en Floor van Elsacker (beiden RWS)* en *Lizzy Augustinus (FLO Legal)*.

SESSIE 2.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
Martijn Mekking
(TAUW)

Signaleringskaarten water en bodem sturend

Water- en bodemsignaleringskaarten helpen overheden en ontwikkelaars bij keuzes voor klimaatadaptief ontwikkelen, in lijn met de uitgangspunten van water en bodem sturend. Bestaande kaarten hebben veelal de vorm van een atlas of 'stoplicht'-kaart. Bodem- en watereigenschappen gecombineerd met klimaatscenario's leiden tot informatie over de hoeveelheid klimaatrisico's, die door slimme locatiekeuze en/of inrichtingsmaatregelen beheerst kunnen worden.

Tijdens deze sessie gaan sprekers in op hun ervaring met landelijke, regionale en lokale signaleringskaarten. Voor welke doeleinden worden signaleringskaarten gebruikt? Waarvoor zijn ze geschikt of minder geschikt? Welke keuzes zijn gemaakt bij de totstandkoming van signaleringskaarten? Welke verschillen zien we tussen signaleringskaarten gemaakt voor verschillende regio's en schaalniveaus? En wat voor lessen kunnen we hieruit halen?

- **Toepassing van de signaleringskaarten in Noord-Brabant**
Frank van Lamoen (provincie Noord-Brabant)
- **Totstandkoming van de signaleringskaarten voor gemeente Hardenberg**
Tjalf van Minnen en Martijn Mekking (beiden TAUW)
- **Een vergelijking tussen bestaande signaleringskaarten**
Abel Drost (TAUW)

In een interactief blok ervaren de deelnemers van de sessie hoe vanuit verschillende rollen de kaarten toegepast worden bij een (fictieve) casus. De aandachtspunten voor gebruikers én de makers van signaleringskaarten verzamelen we daarbij. Het resultaat is een overzicht van tips & tricks voor het ontwikkelen en toepassen van signaleringskaarten. Deze wordt naderhand gedeeld voor geïnteresseerden.

Water en bodem sturend in de praktijk

SESSIE 3.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Saskia Hommes
(Waterprof)

Van beleid tot ontwerp: Water en Bodem Sturend in de praktijk

Water en Bodem Sturend wordt pas krachtig als we het niet alleen willen, maar het ook écht en samen dóen. Dat vraagt om lef, afstemming tussen partijen, duidelijke keuzes en het doorvertalen van ambities in elke fase van gebiedsontwikkeling. In deze interactieve sessie nemen we u mee in drie inspirerende praktijkvoorbeelden waarin water en bodem niet op de achtergrond staan, maar daadwerkelijk de koers bepalen. We reizen van het Omgevingsprogramma Bodem & Ondergrond in Nieuwegein, via het dynamische gebiedsproces in Botshol, Nellestein en Waardassacker, naar de technische ontwerpuitdagingen in de Oostflank van Rotterdam.

Onderweg ontdekken we: wat stuurt wanneer, wie pakt welke verantwoordelijkheid en waar botsen ambities met de realiteit van uitvoering? U krijgt scherpe inzichten, herkenbare dilemma's en vooral: concrete handvatten om Water en Bodem Sturend consequenter én effectiever toe te passen in uw eigen praktijk.

Een sessie voor iedereen die Water en Bodem Sturend niet als slogan wil laten eindigen, maar als richtinggevend principe wil laten werken.

- **Gemeentelijke ambities voor de bodem en ondergrond; casus Nieuwegein**
Stefan Garstman (gemeente Nieuwegein)
- **Water laat gebiedsprocessen stromen**
Ronald Hemel (Waterprof)
- **Hoe maken we Water en Bodem Sturend in de Oostflank Rotterdam?**
Desiree Gotink (gemeente Rotterdam)

SESSIE 3.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Suzanne Verkoren
(STOWA/NOBV)

Veen, klimaat en bodemdaling: inzichten voor beleid en praktijk

Nederland staat voor een grote klimaatopgave. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de jaarlijkse broeikasgasuitstoot uit veenweiden in 2030 met 1,0 Mton CO₂-equivalent moet zijn verminderd. Deze uitstoot ontstaat door afbraak van de veenbodem, een proces dat ook leidt tot bodemdaling. Maar hoe werkt dat precies?

In deze interactieve sessie geven onderzoekers van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) en het NWA-onderzoeksprogramma LOSS (Living on Soft Soils) inzicht in de verschillende typen bodemdaling en in de verschillende broeikasgassen (CO₂, methaan en lachgas) die vrijkomen bij veenafbraak. Ook de samenhang tussen bodemdaling en broeikasgasemissies komt aan bod en we bespreken de technische, bestuurlijke en juridische maatregelen die beschikbaar zijn – of in ontwikkeling – om bodemdaling en emissies te beperken. De sessie verbindt wetenschappelijke inzichten met beleids- en praktijkvragen en laat zien hoe deze kennis kan worden benut bij besluitvorming en gebiedsgerichte aanpakken.

- **Metten, begrijpen en sturen: NOBV-inzichten in veenafbraak en broeikasgasemissies**
Pui Mee Chan (STOWA/NOBV)
- **Van bodemdaling naar gebiedsaanpak: inzichten uit NWA-LOSS voor het bodemwerkveld**
Bernardien Tiehatten (NWA-LOSS)
- **De mechanismen achter bodemdaling en broeikasgasemissies ontrafeld**
Sanneke van Asselen (Deltares/NOBV)

SESSIE 3.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
Annemariet van der Hout
(Wageningen University & Research)

Landbouw en klimaat in 2030

Hoe ziet de landbouw er in 2030 uit? Welke veranderingen in landgebruik zien we door wijzigingen in het beleid? Zo kan er door het afschaffen van de derogatie minder dierlijke mest worden uitgereden. Daarnaast doen sommige melkveehouders mee aan een opkoopregeling, beëindigen hun bedrijf en verpachten het land. Wat krijgen we daarvoor terug? Blijft het grasland? Meer natuurinclusief? Of wordt het gangbare akkerbouw of bollenteelt? En welke verschillen verwachten we hier tussen regio's? Deze veranderingen hebben invloed op de bodemkwaliteit, en, specifiek, op de hoeveelheid koolstof die we in landbouwbodems vastleggen. Relevant, aangezien het doel is dat Nederland vanaf 2030 alle landbouwbodems duurzaam beheert en in het klimaatakkoord is afgesproken dat jaarlijks 0,5 Mton CO₂-eq. extra in deze bodems vast wordt gelegd.

In deze sessie presenteren we de eerste resultaten van onderzoek naar de impact van landbouwbeleid op bodem-koolstof en wat dit betekent voor de brede bodemkwaliteit.

- **Effecten van grondgebruiksveranderingen op de vastlegging van koolstof**
Carin Rougoor (CLM) en Annemariet van der Hout (Wageningen University & Research)
- **Effecten van grondgebruiksverandering op de bredere bodemkwaliteit**
Wieke Vervuurt (Wageningen University & Research)

SESSIE 4.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleiders:
**Lotte Witte en
Beatrijs Koet**
(beiden ministerie
van IenW)

Naar beleid en uitvoering met het programma BOG

Het Rijk werkt de komende jaren aan de doorvertaling van Water en Bodem Sturend in beleid en uitvoering via onder andere het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater. De eerste kaders zijn vastgelegd in de Ontwerp Nota Ruimte maar de verdere doorvertaling wordt in 2026 gemaakt over hoe we duurzaam, veilig en efficiënt gebruik kunnen bevorderen van de bodem, ondergrond en grondwater.

In deze sessie delen we de stand van zaken met jullie: de ruimtelijke focus die is aangebracht in het conceptprogramma voor de thema's (gezonde bodem, bodemdaling, ondergrond en grondwater), de te zetten stappen in 2026 en wat de lerende aanpak van het programma is. Daarnaast gaan we in gesprek met jullie en de koepels over welke thema's en ambities we van elkaar kunnen leren tijdens de uitvoeringsfase en hoe een andere aanpak kan leiden tot betere ambities, beleid en instrumenten.

Sessie met medewerking van:

- De thematrekkers van BOG:
Arjen Grothe (bodemdaling), Judith van Zijl (grondwater), Frans Plu (gezonde bodem) en Maaïke Bevaart (RO-ondergrond)
- Vertegenwoordigers van de koepels:
Gelske van Beusekom (UvW), Jos Mol (VNG) en Paul Oude Boerrigter (IPO).

SESSIE 4.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Joris Molemaker
(gemeente Leiden)

Het Gezonde Bodem Café

Gezonde bodems zijn ondertussen niet meer weg te denken uit het politieke landschap. In de EU en door heel Nederland wordt er steeds meer kennis en ervaring opgebouwd. Tegelijkertijd ontdekken we ook steeds nieuwe onbeantwoorde vragen. Het delen van kennis en ervaring binnen en buiten Nederland, en elkaar daarmee verder helpen, is onmisbaar om gezamenlijk tot daadwerkelijke uitvoering van dit beleidsthema te komen.

Tijdens deze sessie gaan wij graag met jullie in gesprek over jullie ervaringen en uitdagingen om tot een gezonde bodem te komen. Door middel van een interactieve discussie aan de hand van de schijf van vijf (ditmaal niet voor een gezond voedingspatroon, maar voor gezonde bodems) is het ons doel om het belang en mogelijkheden van samenwerking en kennisdeling te laten zien. Want: steeds meer Europese en Nederlandse organisaties hebben een ingrediënt in handen voor gezonde bodems, en enkel samen kunnen we hier een compleet menu van maken.

Sessie met medewerking van *Margot de Cleen (RWS), Laura Timmermans (gemeente Zwolle), Rosanne Arends (gemeente Rotterdam), Gerard-Jan Ellen en Linda Maring (beiden Deltares).*

SESSIE 4.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleiders:
Marco Vergeer
(Haskoning) en
Linda Maring
(Deltares)

Hoe vertel je het verhaal van de bodem?

Klimaatadaptatie en de bodem, een logische combinatie? Vaak blijken bodemexperts te ontbreken bij gesprekken over klimaatadaptatie. Hoe kunnen wij vanuit het bodemwerkveld ons verhaal vertellen zodat andere werkvelden ons gaan betrekken? Dat is de vraag die we in deze sessie oppakken. Eerst krijgen we een introductie over hoe klimaatadaptatie en bodem nu samenhangen en een presentatie over overtuigen. Daarna dagen we onszelf uit: wie bedenkt de sterkste pitch voor de bodem?

In kleine groepjes stellen we een korte pitch op waarin we de bodem presenteren aan andere werkvelden. We sluiten de sessie af met het delen van de pitches, welk verhaal neem jij mee naar jouw collega's?

Deze sessie is georganiseerd door leden van het Platform Bodembeheer:

- *Imke Falkena (Deltares)*
- *Marco Vergeer (Haskoning)*
- *Eline van Heerwaarden (Haskoning)*

Richtlijn bodemmonitoring en -veerkracht

Op 16 december 2025 is de Richtlijn bodemmonitoring en veerkracht officieel van kracht geworden. Hiermee is er voor het eerst Europese regelgeving op het gebied van bodem, 50 jaar na de eerste regelgeving op het gebied van water. Tijdens deze editie van het Symposium Bodem Breed organiseren we een drieluik over de richtlijn. We gaan in op de inhoud van de richtlijn, het implementatieproces en de monitoring. In de laatste sessie vertellen we meer over het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, wat veel raakvlakken heeft met de richtlijn.

SESSIE 5.1 10.45 - 12.00 uur	SESSIE 5.2 13.00 - 14.15 uur	SESSIE 5.3 14.45 - 16.00 uur
Sessieleider: Marieke de Vries (ministerie van IenW) 	Sessieleider: Angelique Vermeer (ministerie van IenW) 	Sessieleider: Arjen Grent (ministerie van LNVN)
Van richtlijn naar realiteit: bodemmonitoring en veerkracht Een belangrijke mijlpaal, december 2025 is de Richtlijn bodemmonitoring en Veerkracht van kracht geworden. Hiermee is er 50 jaar na de eerste Europese wetgeving op het gebied van water, ook Europese regelgeving voor de bodem. De richtlijn is een belangrijke stap naar gezondere en veerkrachtigere bodems, die van vitaal belang zijn voor de voedselzekerheid, schoon water en het milieu. Voor wie niet precies weet wat erin staat en wat dat betekent voor Nederland: kom naar deze sessie want we gaan het jullie vertellen. Vervolgens zullen we wat meer vertellen over de implementatie, hoe we dat doen en waar we staan in het proces. Naast de monitoring en beoordeling van bodemgezondheid bevat de richtlijn ook beginselen voor het beperken van de meest zichtbare vormen van ruimtebeslag: bodemafdekking (het bedekken van de bodem met ondoorlatend materiaal zoals beton of asfalt) en bodemverwijdering (het verwijderen van de grond). Dit onderdeel heeft een wat ander karakter in de richtlijn wat betreft monitoring en beoordeling. Maar ook los van de richtlijn is er aandacht hoe om te gaan met (de effecten van) bodemafdekking. We zullen hier iets vertellen over de visie op bodemafdekking die we vanuit IenW aan het ontwikkelen zijn. Het RIVM zal een presentatie geven over de bodemafdekkingskaart die ze hebben gemaakt. • Richtlijn bodemmonitoring en veerkracht, inhoud en implementatie <i>Nur Nicanci en Marieke de Vries (beiden ministerie van IenW)</i> • Bodemafdekking en bodemverwijdering <i>Marieke de Vries (ministerie van IenW), Niels Schoffelen en Toon Meijer (beiden RIVM)</i>	Monitoring en beoordeling van bodemgezondheid in relatie tot ecosysteemdiensten De bodemgezondheid in Nederland moet beoordeeld gaan worden aan de hand van operationele triggerwaarden en niet-bindende duurzame streefwaarden. Het concept ecosysteemdiensten speelt een belangrijke rol in de richtlijn, bij de beoordeling moet het behoud of verlies van ecosysteemdiensten worden meegenomen. Wilt u beter begrijpen wat de richtlijn nu precies vraagt met betrekking tot monitoring en beoordeling van bodemgezondheid, dan krijgt u hier in het eerste deel van deze sessie meer inzicht in. • Kader voor monitoring en beoordeling <i>Elmer Swart (RIVM) en Fenny van Egmond (Wageningen University & Research)</i> Het tweede deel van de sessie heeft de vorm van een interactieve workshop: we gaan graag het gesprek aan over de beoordeling van bodemgezondheid. Wat zouden operationele triggerwaarden volgens u in gang moeten zetten en waar zouden we volgens u naartoe moeten streven? De workshop is onder begeleiding van <i>Fenny van Egmond en Amanda Matson (beiden Wageningen University & Research), Elmer Swart en Sandra Boekhold (beiden RIVM) en Marieke de Vries en Angelique Vermeer (beiden ministerie van IenW).</i> <i>Let op: het aantal deelnemers aan de workshop is maximaal 48. Als je er graag bij wilt zijn: kom op tijd!</i>	Bodemmonitoringsrichtlijn in de dagelijkse praktijk De Bodemmonitoringsrichtlijn en de dagelijkse praktijk. Wat betekent de RBMV voor agrariërs en landeigenaren? Wat is er nieuw ten opzichte van het bestaande beleid zoals bijvoorbeeld het Nationaal Programma Landbouwbodems? Wat is de relatie met ander (Europees) beleid zoals de Kaderrichtlijn Water en de Nitraatrichtlijn? Op welke manier kan Nederland invulling geven aan de opgaven? Is de RBMV een opgave of misschien juist wel een oplossing? Kan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer hierin een rol spelen? En hoe dan? Hopelijk krijgt u in deze sessie voldoende bevredigende antwoorden op bovenstaande vragen. Daarbij zal het zeker helpen dat een agrariër van een regulier landbouwbedrijf ons meeneemt in wat zijn/haar dagelijkse praktijk al bijdraagt aan de doelstelling van de RBMV en wat er de afgelopen jaren is veranderd. • Wat betekent de RBMV voor agrariërs en landeigenaren <i>Arjen Grent (ministerie van LNVN)</i> • Link met Nationaal Programma Landbodems <i>Arjen Grent (ministerie van LNVN)</i> • Hoe geeft NL er nu al invulling aan de RBMV met DAW <i>Meri Loeffen (DAW)</i>

Ordering van de ondergrond

SESSIE 6.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleiders:
Lione du Pied
(gemeente Utrecht)
en **Lidwien Besselink**
(gemeente Amsterdam)

Ordering van de ondergrond - instrumenten voor regie

Nu de ruimtelijke ordening van de ondergrond steeds belangrijker wordt, zoeken we actief naar instrumenten die ons helpen regie te voeren op het gebruik van de ondergrond. Regie voeren begint met inzicht: inzicht in de ruimte vraag vanuit verschillende stedelijke opgaven, in de kwaliteiten van de ondergrond en in mogelijke knelpunten. Verschillende gemeenten werken momenteel aan de ontwikkeling van instrumenten die dit inzicht ondersteunen.

In deze sessie laten we zien welk instrumentarium we nu aan het bouwen zijn, waarbij vooral 3D-modellen een centrale rol spelen.

- **3D ondergrondmodellen**
Binne Meijer (gemeente Utrecht), Marco Scheffers (Amsterdam) en Bart Schrijver (Den Haag)
- **Regie op bodemenergie**
Bianca Bodewes (gemeente Amsterdam) en Dorien Derks (gemeente Utrecht)

Na deze presentaties gaan we in groepen uiteen om verder te praten over:

1. Energietransitie, de benodigde ruimte in de ondergrond en hoe daar regie op te voeren
2. Ontwerp openbare ruimte: integrale ontwerpen en afwegen opgaven en belangen
3. Regie op de ordening van kabels en leidingen

SESSIE 6.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleiders:
Jikke Balkema
en **Rob Heijer**
(beiden gemeente Utrecht)

Beleid ondergrond: het begint met bewustwording

De nieuwe opgaven in stedelijk gebied vragen een omslag van denken en doen. De ondergrond raakt namelijk té vol en aangetast. Ambities worden daardoor lastig haalbaar of alleen tegen onnodig hoge kosten. Als we hier niet mee in beweging komen, zullen onze opgaven als woningbouw en energietransitie merken dat de wal het schip gaat keren. We signaleren dan ook een toenemende noodzaak aan informatie, kennis en vooral ook hands-on ervaring om met bodem brede ambities aan de slag te gaan. In de praktijk lopen we daarbij tegen veel vragen of soms weerstand op als we met de bodem en ondergrond tijdig willen bijdragen. Ordering met integrale afstemming zijn de buzz-woorden, maar de vraag is vooral hoe doe je dat en hoe werk je aan bewustwording?

In deze sessie geven we een praktisch overzicht van verschillende inzichten en ervaringen om te werken aan bewustwording. We geven geen presentaties van verschillende bodembeleidsdocumenten en gaan niet in op de inhoud van bodembeleid. Daar is inmiddels genoeg over te lezen. We gaan met een panel van ervaringsdeskundigen uitdiepen hoe je aan bewustzijn en draagvlak voor integraal bodembeleid kunt werken. Met een eenvoudig model en voorbeelden van instrumenten geven we de deelnemers een praktisch handvat om er doelgericht mee aan de slag te gaan.

Sessie met medewerking van *Alex Schipperheijn (gemeente Den Haag), Jos van Wersch (gemeente Leiden), Sander van de Ven (gemeente Den Bosch) en Stefan Garstman (gemeente Nieuwegein)*

SESSIE 6.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
Peter Rood
(gemeente Utrecht)

Afwegingen tussen duurzaam bouwen en beschermen drinkwaterwinning. Hoe doe je dat?

In deze sessie gaan we op zoek naar de balans tussen het beschermen en benutten als het gaat over grondwater en duurzaam bouwen. We hebben behoefte aan meer (duurzame) woningen en de KRW-doelen voor grondwaterkwaliteit staan onder druk.

In 2026 staat Utrecht voor grote, duurzame bouwopgaven. Het wel/niet toestaan van bodemenergie in zowel het eerste als tweede watervoerend pakket is hierbij het belangrijkste onderdeel om de doelen voor duurzaam bouwen te kunnen halen. Tegelijkertijd vraagt dit om zorgvuldige afwegingen: wat betekenen bodemenergiesystemen voor de verspreiding van historische grondwaterverontreinigingen onder de stad. En hoe beschermen we de drinkwaterwinning?

Hoe we omgaan met grondwaterkwaliteit en grondwaterverontreinigingen is vastgelegd in het huidige [Gebiedsplan Gebiedsgericht Grondwaterbeheer](#) van de gemeente Utrecht. Dit plan is gebaseerd op (ver)oude(rde) inzichten en wetgeving en is toe aan vernieuwing. Beschermen en benutten van grondwater geeft echter spanning op ontwikkeling en nieuw beleid onder de Omgevingswet is nodig om doelen te behalen. Maar hoe doe je dat?

- **Gebiedsplan Gebiedsgericht Grondwaterbeheer Utrecht, evaluatie en leerpunten**
Karin Sant (Ambient)
- **Nieuw geohydrologisch model voor inzicht in effecten**
Wilmer Noome (Sweco)
- **Het juridisch speelveld binnen de Omgevingswet en de KRW**
Marieke Prins (Ambient)
- **Maken van afwegingen tussen beschermen en benutten**
Gijsbert Schuur (Antea Group)

Paneldiscussie met medewerking van *Mariska Schimmel (gemeente Deventer), Maarten van Rijssen (gemeente Zwolle) en Marleen Simhoffer (provincie Utrecht).*

Hoogwaardig hergebruik van grond en bagger

SESSIE 7.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Myrte Tijhuis
(Tijhuis ingenieurs)

Circulair werken in de baggerketen: 'de normaalste zaak van de wereld'

Circulair baggeren is gebaseerd op een drietal principes: het maximaliseren van de waarde van de baggerspecie, het minimaliseren van reststromen die als afval moeten worden gezien en het maximaliseren van gesloten kringlopen. Circulair baggeren vraagt om inzicht in de aard van het materiaal, samenwerking in de keten en duidelijke keuzes voor de toekomst.

In deze sessie laten we zien hoe circulair baggeren zich ontwikkelt van losse initiatieven naar een structurele aanpak, met impact op kosten, CO₂-reductie, materiaalstromen en ruimtelijke kwaliteit. Besproken wordt hoe circulair baggeren in de praktijk vorm krijgt door technische innovaties en opschaling van pilots naar praktijk, daarbij ondersteund door het Circulair Bagger Overzicht als afwegingsinstrument. Daarnaast wordt aandacht besteed aan baggerspecie als lokale grondstoffenbron en hoe vroegtijdig kan worden bepaald welke baggerstromen geschikt zijn voor hoogwaardige toepassingen. We sluiten af met inzicht in de beschikbare en toekomstige capaciteit van diepe plassen en Rijksbaggerdepots, de doorwerking van Europese KRW-aanpassingen en hoe toepassingsmogelijkheden voor bagger op de lange termijn kunnen worden geborgd.

- **Circulair baggeren in de praktijk**
Abbe Hekkert (Blauwe Bagger)
- **Baggerspecie hoogwaardig toepassen**
Hans Tijhuis (Tijhuis Ingenieurs)
- **Beleidsmatige ontwikkelingen voor toepassen baggerspecie**
Tessa van Wijnen (ministerie van IenW)

SESSIE 7.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Arne Alphenaar
(Treville)

Hoogwaardig (her)gebruik, een schone zaak?

In de huidige wet- en regelgeving is het niet altijd mogelijk grond zo hoogwaardig mogelijk toe te passen. In deze sessie bespreken we de beleidsmatige kansen en knelpunten bij de zoektocht naar een zo hoogwaardig (her)gebruik van grond. Een schaarse grondstof mag je niet verspillen. Maar wat kan en mag je als de kwaliteit nét niet aan de regels voldoet? Ook bij het hergebruik van grond ontkomt je niet aan hét dilemma van de circulaire economie.

Om de (chemische, biologische en fysische) kwaliteit van onze bodem te beschermen moeten we voorkomen dat 'schone' grond wordt verspild. Wanneer en waar mogen, of zelfs móeten we grond met 'een vlekje' gebruiken om de kwaliteit van de leefomgeving te beschermen?

De gemeente Rotterdam, de provincie Gelderland en het ministerie werken aan oplossingen. Ook tijdens Bodem Breed. Het is niet voor niets een interactieve sessie!

- **Duurzaam & Hoogwaardig hergebruik – een gezonde balans tussen circulariteit, bodemkunde en beleid**
Mathieu Lassus (gemeente Rotterdam)
- **Leren anders waarderen en omgaan van vrijkomende (diffuus belaste) grond**
Leon Claassen (provincie Gelderland)
- **Verantwoord en functioneel hergebruik van grond**
Fred Mudde (ministerie van IenW)

SESSIE 7.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleiders:
Joost Meier
(DagNL) en
Robert Veldhuizen
(Greenhouse Advies)

De Waarde van Grond

In deze interactieve sessie nemen drie experts u mee in de noodzakelijke transitie van lineair naar circulair grondverzet. Terwijl we voor grote ruimtelijke opgaven staan, blijft onze huidige omgang met grond kostbaar en inefficiënt.

Daarom moeten we bodemkwaliteit anders benaderen, niet als risico maar als waarde. Door grond slim te hergebruiken en lokaal in te zetten verminderen we transport, besparen we kosten en benutten we de bodem veel effectiever. Zo maken we de stap van afvoeren naar hergebruiken en van verspilling naar een circulaire grondketen.

Deze sessie laat zien welke kansen dat biedt en hoe u dit direct in uw projecten kunt toepassen

- **De Milieuprijs van Grondverzet in beeld gebracht met MKI**
Daniel Rits (Witteveen+Bos), Wouter Klein Koerkamp (Arcadis) en Marnix Loonstra (TAUW)
- **Een bodemwaardenkaart – De combinatie tussen chemische en biologische kwaliteit**
Renate Groot (Antea Group)
- **Circular Soils - Naar een Europese marktplaats voor circulaire grondstromen**
Brian de Vogel (Sogelink)

Met live-interactie, stellingen en praktijkvoorbeelden ontdekt u hoe grond een waardevolle bouwsteen kan worden voor versnelling, kostenreductie en duurzaamheid in uw projecten.

Circulair grondverzet is geen verplichting maar een kans.

Regels voor bodem, grond en bouwstoffen

SESSIE 8.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Bernardien Tiehatten
(Ambient)

Hoe krijg je grip op bodem- en grondwater-regels?

De tijd vliegt en in 2032 komt steeds meer in zicht. Iedere gemeente staat voor een stevige opgave: het ontwikkelen van een toekomstbestendig omgevingsplan waarin regels voor de fysieke leefomgeving zorgvuldig zijn vastgelegd. Bodem en ondergrond vormen daarin een onmisbaar fundament. En dat allemaal voor eind 2032.

Maar, ken jij het verschil tussen een beleidsregel en een juridische regel? En wat te doen als je het lastig vindt om juridische regels op te stellen? Terwijl je als inhoudelijk deskundige wel wordt gevraagd om bruikbare regels op te stellen.

In Overijssel werken we met gemeenten (en omgevingsdiensten) aan een praktisch Handboek met voorbeeldregels. Dit doen we in een programma van interactieve werksessies. Deze aanpak helpt gemeenten stap voor stap bij de vertaalslag van beleid naar activiteiten, juridische regels en toepasbare regels voor het DSO. Centraal staat het creëren van een inspirerende en een bruikbare basis waarmee gemeenten zelfstandig verder kunnen. Uniform waar het logisch is, bijvoorbeeld bij het borgen van wettelijke verplichtingen of bij gedeelde opgaven, maar altijd met ruimte voor maatwerk en eigen accenten. Door samen te werken aan praktijkcasussen, te oefenen met afwegingsruimte en regels te toetsen in de eigen gemeentelijke context, groeit niet alleen het handboek, maar vooral het vakmanschap binnen gemeenten.

- **Samen werken in Overijssel**
Judith Brunink (provincie Overijssel)
- **Leer me het zelf doen!**
Sonja Kooiman (Ambient)
- **Ken de verschillen: Quiz 'Beleidsregel of juridische regel'**
Judith Brunink (provincie Overijssel)
- **Zelf aan de slag**
Casus: van beleid (nota bodembeheer) naar regel
- **Wat heb ik geleerd**
Lieneke Stam (gemeente Zwolle) en Joris Rooiman (gemeente Hengelo)

SESSIE 8.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Jelle de Boer
(SIKB)

Grip op de toepassing van secundaire bouwstoffen

De overheid werkt samen met het bedrijfsleven om de Nederlandse economie in 2050 volledig te laten draaien op herbruikbare grondstoffen, waaronder secundaire bouwstoffen. Deze zijn afkomstig van afvalstoffen en reststromen die geschikt zijn of kunnen worden gemaakt om op verantwoorde wijze als bouwstof toe te passen. Mede hierdoor kan de inzet van primaire grondstoffen, zoals zand en grind, worden voorkomen en is er minder stortvolume. Maar de laatste jaren zien we een groeiend spanningsveld tussen enerzijds deze oepassing van secundaire bouwstoffen en anderzijds het beschermen van mens en milieu tegen ongewenste effecten van deze toepassingen. Als gevolg van enkele recente voorbeelden waarbij milieu- of gezondheidsproblemen zijn ontstaan, ontstaat weerstand in de samenleving tegen inzet van dit soort materialen.

Zowel overheid en bedrijfsleven hebben er daarom belang bij dat er meer vertrouwen ontstaat in materialen die voldoen aan de Regeling bodemkwaliteit en dat er meer vertrouwen ontstaat in en bij alle partijen in de keten. Er moet transparant worden afgewogen onder welke voorwaarden secundaire bouwstoffen kunnen worden toegepast, waar in de keten maatregelen moeten worden genomen en waar private en publieke (centraal en decentraal) verantwoordelijkheden liggen. Dit kan alleen gezamenlijk: recentelijke decentrale regels (een algeheel verbod of vergunningsplicht) geven weliswaar lokaal meer duidelijkheid over de kwaliteit en juiste toepassing van secundaire materialen, maar houden volgens sommige partijen onvoldoende rekening met de kwaliteit van deze materialen. De vraag is of niet beter centraal de regels moeten worden aangescherpt of dat er misschien andere instrumenten zijn die het gewenste effect hebben. In deze sessie bespreken we hoe secundaire bouwstoffen echt gaan bijdragen aan de doelstellingen van een circulaire economie.

- **Beleidskader secundaire bouwstoffen**
Merijn Bas (ministerie van IenW)
- **Beleid van de gemeente Arnhem**
Peter Bouter en Gea Wissels (gemeente Arnhem)
- **Visie van Boskalis**
Kees Mulders (Boskalis)

SESSIE 8.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
Rosalinde Geerdink
(ministerie van IenW)

Project Herijking bodemregelgeving: de volgende fase in

Om te komen tot een solide toekomstbestendig bodemregelgeving werkt het ministerie van IenW aan de Herijking Bodemregelgeving. Solide, toekomstbestendige kaders in de regelgeving zijn nodig om aan te sluiten op de ontwikkelingen waar Nederland voor staat. Denk daarbij aan de problematiek van opkomende, nieuwe stoffen die in het water- en bodemsysteem terecht komen en aan hoe om te gaan met secundaire bouwstoffen zoals bijvoorbeeld staalslakken en AEC bodemas. Het ministerie van IenW herijkt daarom de bodemregelgeving. Dat doen we in twee fases. Fase 1 richt zich op het aanpakken van actuele knelpunten in de huidige uitvoeringspraktijk binnen het huidige wettelijke kader. Fase 2 betreft de noodzakelijke modernisering/herinrichting van de bodem wet- en regelgeving om deze toekomstbestendig te maken. In de sessie wordt een korte toelichting gegeven op de resultaten van fase 1 van het project. Vervolgens nemen we u mee in de fundamentele vraagstukken die we in fase 2 gaan analyseren en uitwerken. We willen daarna met u een eerste brainstorm doen over twee belangrijke onderwerpen, te weten de kleine kringloop grond- en baggerverzet en financiële zekerheid. De sessie is een vervolg op de sessie zoals die is gegeven tijdens de vorige editie van Bodem Breed.

- **Opbrengst fase 1 van het project**
Rosalinde Geerdink (IenW)
- **Fundamentele vraagstukken die worden opgepakt in fase 2**
Michiel Gadella (RWS)

Interactief gedeelte onder begeleiding van *Fred Mudde en Nur Nicanci (beiden ministerie van IenW) en Michiel Gadella (RWS)*. Met elkaar in gesprek over:

- Welke kansen en uitdagingen zijn er bij het streven naar een kleine kringloop grond- en baggerverzet?
- Onder welke voorwaarden zou het instrument 'financiële zekerheid' kansen kunnen bieden om financiële afwenteling te voorkomen?

PFAS: beleid, onderzoek en sanering

Wederom organiseren wij tijdens deze editie van het Symposium Bodem Breed een drieluik over de recente ontwikkelingen op het gebied van PFAS in de bodem. In drie sessies nemen wij de deelnemers mee aan de hand van korte pitches die laten zien wat het afgelopen jaar allemaal gedaan is, welke onderzoeken plaatsvinden en bij wie je moet zijn om meer informatie te krijgen. Het doel van deze pitches is jullie te informeren over nieuwe en lopende ontwikkelingen en jullie de gelegenheid bieden om te netwerken en met elkaar in verbinding te komen.

SESSIE 9.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Martijn van Houten
(Bodembeheer
Nederland)

Onderzoeksprogramma's

In deze sessie staan de PFAS-onderzoeksprogramma's centraal. Vanwege de specifieke eigenschappen van PFAS en de velerlei toepassingen weten we nog niet goed hoe we om moeten gaan met deze stofgroep in het milieu. Daarvoor is nog veel onderzoek nodig naar locaties van herkomst en hoe je met deze stof groep technisch en beleidsmatig om moet gaan. We laten zien welke kennisvragen opgepakt worden en hoe jullie een rol kunnen nemen in deze netwerken. In de discussie van deze sessie horen we graag welke vragen er bij jullie leven.

- **Actieprogramma PFAS**
Jan Fokkens (VNO-NCW / MKB-Nederland)
- **Kennis & Innovatieprogramma PFAS bodem**
Dik Welkers (RWS)
- **Kennis & Innovatieprogramma PFAS**
Joep van den Broeke (KWR)
- **Verschillende routes, gedeelde opgave: PFAS beleid in Nederland en België**
Luytzen Woudstra (ERM)
- **PFAS-aandachtlocaties – inventarisatie van de opgave**
Michiel Gadella (RWS)
- **SaneerLAB PFAS Doetinchem**
Aiko Hensums (Bodembeheer Nederland)

SESSIE 9.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Wilrieke Boterblom
(TAUW)

Onderzoek naar PFAS

In deze sessie staat onderzoek naar PFAS in de spotlight. Dat PFAS niet alleen een bodem probleem is, wordt voor een steeds breder publiek bekend. Waar onderzoek naar PFAS voor de ene matrix nog pionieren is, heeft het voor andere matrix al een meer volwassen vorm gekregen. PFAS heeft invloed op alle onderdelen van het 'systeem aarde', zo komen naast bodem ook vegetatie, regenwater en zeewater aan bod.

De sprekers lichten toegepaste (nieuwe) methoden toe en bespreken waar nog (kennis) hiaten zijn. We nodigen je uit om ook jouw licht over deze hiaten te laten schijnen. Samen weten we meer en komen we tot inspirerende inzichten en boeiende discussies. Zo kan het onderzoek als deel van de oplossing van de PFAS-problematiek zich blijven ontwikkelen.

- **Seaspray**
Marnix Mosselman (Marmos)
- **PFAS in vegetatie**
Maaïke Goudriaan (TAUW)
- **PFAS-aanpak in Utrecht**
Harry Boerma (gemeente Utrecht)
- **Electronenbundel technologie**
Rob Walet (High Voltage Engineering)
- **PFAS in regenwater**
Janco van Gelderen (provincie Utrecht)

SESSIE 9.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
Arthur van de Velde
(TTE Consultants)

PFAS in de praktijk

In deze sessie staat de aanpak en het beheer van PFAS in de praktijk centraal. We laten zien wat er in de praktijk al kan en welke ontwikkelingen er aankomen om PFAS te saneren en welke knelpunten je tegenkomt. Van het uitspoelen van PFAS uit de bodem met zeep tot het juist in-situ vastleggen in een actief koolscherm. Bij grondwatersaneringen zijn lozingen van het zuiveringswater vaak een knelpunt. Hoe werken maatwerklozingen in de praktijk? De ontwikkelingen voor PFAS-saneren door middel van fyto-remediatie staan niet stil. Duidelijk is dat PFAS goed vast te leggen is in planten, dit heeft ook een keerzijde. Hoe om te gaan met beheer en onderhoud van groen-voorzieningen in gebieden met PFAS? Om tot een circulaire keten van PFAS-aanpak te komen zullen er ook toepassingen moeten komen van PFAS houdend materiaal. Hoe doe je dat? Kortom, in deze sessie nemen we jullie mee in de continue veranderende wereld van de aanpak van PFAS in de praktijk!

- **PFAS uit de bodem spoelen, kan dat?**
Johan van Leeuwen (Universiteit Utrecht en KWR)
- **In situ PFAS-stabilisatie met colloïdale actieve kool**
Kris Maerten (Regenesis)
- **Maatwerklozingen van PFAS**
Gosse Hoekstra (gemeente Leeuwarden)
- **Is fyto-remediatie van PFAS praktisch haalbaar?**
Nanne Hoekstra (Deltares)
- **Uitdagingen bij het onderzoeken van PFAS in vegetatie**
Ivar Lanting (Antea)
- **Duurzame in-situ beheersing van PFAS-verontreinigde grond**
James Feest (Huesker)

Lessen uit uit het bodemsaneringsverleden

SESSIE 10.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Ruud den Hartog
(gemeente Utrecht)

STOP de pompen! Van IBC-maatregel naar NOzorg

Op de plek waar nu het Griftpark ligt stond een gasfabriek die een ernstige en omvangrijke bodemverontreiniging met teercomponenten heeft veroorzaakt. De verontreiniging is geïsoleerd en wordt actief beheerst tegen hoge, jaarlijkse kosten. Zouden we dat anno 2026 ook zo hebben aangepakt?

Inmiddels weten we meer van de reactiviteit van de bodem. In het onderzoeksproject 'Bestparc' onderzoeken we hoe het biologische afbraakproces werkt. Wat gebeurt er als we de pompen uitzetten of zelfs de schermwand perforeren? Kunnen we de veiligheid van dit natuurlijk systeem garanderen? In deze sessie staan we kort stil bij de geschiedenis, daarna duiken we de diepte in van het project 'Bestparc'. In 'Bestparc' staan we stil bij de blackbox, voorzorgsmaatregelen en terugvalscenario's. In de presentaties laten we zien dat nitraat- en sulfaatreducerende microbiologie teercomponenten versneld kunnen afbreken, onderbouwd met geochemie, isotopen en DNA. In een derde pilot onderzoeken we of een rietveld met 'doping' de zuivering van het opgepompte water kan vervangen. Naast de veldproeven zijn verschillende verspreidingsscenario's doorgerekend. Hiermee stellen we een gerichte monitoringscampagne op zodat we uiteindelijk de NOzorg/beHAPPy situatie bereiken.

STOP de pompen: We delen wat wél en niet werkt en wat het gevolg is. We sluiten af met een discussie en gaan hierover met het publiek in gesprek. Kunnen de pompen uit?

- **35 jaar nazorg in het Griftpark en 1e fase Bestparc**
Harry Boerma (gemeente Utrecht)
- **Bestparc Nitraatpilot**
Iris van der Veen (TAUW)
- **Bestparc Sulfaatpilot**
Frank Volkering (TAUW)
- **Bestparc Helofytenfilter en het effect van microbubbles**
Johan van Leeuwen (Universiteit Utrecht en KWR)
- **Bestparc Verspreiding teercomponenten: het model**
Johan Valstar (Deltares)

SESSIE 10.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Theo Edelman
(BAE)

Bodemsanering in het landelijk gebied

Nederland staat voor een forse uitdaging op het gebied van woningbouw de komende decennia. De kans is groot dat de bodem op de hiervoor beschikbare terreinen verontreinigd is. Het is verstandig om hier in een heel vroeg stadium rekening mee te houden. Dan valt er immers nog wat te sturen op de precieze invulling van het woongebied. Waar komen huizen, waar komt natuur? Als er ruimte is om met bestemmingen te schuiven, ben je flexibel om het doel van de bodemsanering te kiezen. Maak je de bodem geschikt voor woningbouw of voor natuur? Dat betekent forse verschillen in aanpak en kosten.

We kunnen veel leren van al uitgevoerde bodemsaneringen in het landelijk gebied. Zijn de bestuurlijke en de ecologische inzichten in de loop van de tijd gewijzigd? En was dit ten goede? Wat is nog steeds bruikbaar? Je hoort en discussieert in deze sessie over wat goed ging en wat beter had gekund, als les voor de nabije toekomst!

- **Bodemsanering van de Broekpolder**
Anton Roeloffzen (DCMR)
- **Bodemsanering van de Diemerzeedijk**
Jacques de Jong (gemeente Amsterdam)
- **Tools voor besluitvorming**
Sytze Keuning (Bioclear earth)

Discussie met sprekers en zaal.

SESSIE 10.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleider:
**Vincent Breij (Bodem-
beheer Nederland)**

Toekomstbestendige nazorg in de praktijk

In en rondom het Programma Toekomstbestendige Nazorg werken overheden, bedrijven en instellingen aan betere oplossingen voor stort- en nazorglocaties.

Het landelijke beeld is dat het moeilijk is om alle stort- en nazorglocaties in beeld te hebben, en vooral te houden? Met de toenemende ruimtedruk is afgelopen jaren de vraag op tafel gekomen of die locaties ook niet beter kunnen worden benut voor maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw en energietransitie? En wie weet, daarmee direct de nazorg verminderen?

De provincie Groningen laat zien welke concrete stappen zij nu zet om nazorg toekomstbestendig te maken. Uit recente onderzoek door Hogeschool Rotterdam blijkt waarom nieuwe initiatieven om nazorg- en stortlocaties te ontwikkelen zo moeilijk van de grond komen, en hoe dit anders en beter kan. Natuurverdubbelers laat zien hoe een investeringsfonds kansen biedt voor meervoudige ontwikkeling van deze locaties.

We bespreken de mogelijkheden en obstakels om nazorg toekomstbestendig te maken. Hoe geef je toekomstbestendige nazorg handen en voeten? Met welke obstakels heb je rekening te houden? Welke oplossingen zijn daarvoor? En hoe dragen de nieuwe inzichten hieraan bij?

- **Toekomstbestendige nazorg in de provincie Groningen**
Frans Mulder (provincie Groningen)
- **Nieuwe strategieën voor ontwikkeling van stort- en nazorglocaties**
Gert-Joost Peek (Hogeschool Rotterdam) en Geert Roovers (Saxion Hogeschool)
- **Kansen voor herontwikkeling en meervoudig gebruik van stort- en nazorglocaties**
Daan Groot (Natuurverdubbelers)

Omgaan met oude en nieuwe verontreinigingen

SESSIE 11.1 | 10.45 - 12.00 uur

Sessieleider:
Imke Falkena
(Deltares)

Microplastics in de bodem: van micro-deeltjes naar macro-probleem?

Microplastics worden steeds vaker aangetroffen in het milieu. In de afgelopen jaren is de aandacht voor microplastics toegenomen, waarbij tot nu toe onderzoek vaak gericht is op de aanwezigheid van microplastics in water. Maar hoe zit het eigenlijk met de aanwezigheid van microplastics in de bodem? Wat zijn belangrijke bronnen van microplastics in de bodem, en wat zijn de effecten van deze microplastics op planten en bodemleven?

Deze sessie gaat in op belangrijke bronnen en effecten van microplastics in de bodem, en hoe concentraties van microplastics in de bodem verschillen tussen Vlaanderen en Nederland. Deelnemers worden aangezet tot nadenken over het belang van microplastics in hun eigen werkveld, en welke afwegingen belangrijk zijn voor het komen tot doelmatig beleid voor de omgang van microplastics in de bodem.

- **Microplastics in landbouwbodems: vergelijking tussen Vlaanderen en Nederland**

Caroline de Tender (UGent)

- **Effecten van microplastics op vegetatie en bodemleven**

Sam van Loon (RIVM)

Paneldiscussie met medewerking van *Suzanne Biegel (ministerie van IenW)*, *Laetitia Six (OVAM)* en *Mike de Heij (OD Zuid-Holland Zuid)* over de uitdagingen van microplastics en beleid.

SESSIE 11.2 | 13.00 - 14.15 uur

Sessieleider:
Shaya Algoe
(Sweco)

Bestrijdingsmiddelen: monitoring, risicobeoordeling en toekomstbestendig beleid

Bestrijdingsmiddelen worden veel gebruikt in de landbouw voor het beschermen van gewassen tegen plagen, onkruid en ziekten. Daarnaast worden biociden gebruikt voor bijvoorbeeld desinfectie en conservering. Het gebruik van deze middelen kan ook uitdagingen met zich meebrengen op het gebied van milieu- en volksgezondheid.

Het bepalen of en in welke mate deze middelen risico's vormen voor het milieu en de volksgezondheid is complex. Voor de bodem zijn er vaak geen normen, accurate meetmethoden voor effectieve monitoring en risicobeoordelingen. Er is momenteel een kennishiaat als het gaat om het vaststellen wanneer de gemeten concentraties van deze stoffen daadwerkelijk onaanvaardbare risico's voor het milieu en de volksgezondheid veroorzaken. Dit vormt een uitdaging voor het opstellen van toekomstbestendig beleid dat zowel de gewassen als onze bodems gezond houdt.

Tijdens deze sessie zullen bovenstaande uitdagingen uitgebreid besproken worden. Er zal ruimte zijn voor het publiek om hun ervaringen en knelpunten te delen met betrekking tot dit thema. Deze sessie is gericht op het verhelderen van de uitdagingen rondom gewasbeschermingsmiddelen, de vertaalslag van monitoring naar risico's, en het formuleren van beleidsmaatregelen.

- **Bestrijdingsmiddelen: bodemnormen in zicht?**

Arjen Wintersen (RIVM)

- **Ontwikkeling van een handelingskader voor bodemonderzoek**

Bjert van der Enden (Witteveen+Bos)

SESSIE 11.3 | 14.45 - 16.00 uur

Sessieleiders:
Niels van Ras
(Bioclear earth)
en **Jacob Buist**
(Omgevingsdienst Drenthe)

VOCl: ervaringen uit het verleden, oplossingen voor de toekomst?

Bodem en grondwater staan weer volop in de schijnwerpers door aandacht voor verduurzaming en bodemgezondheid, maar ook door zeer zorgwekkende stoffen zoals PFAS en bestrijdingsmiddelen. Terwijl de aandacht verschuift naar deze nieuwe kansen en bedreigingen lijkt een ander dossier naar de achtergrond te verdwijnen: historische bodemverontreinigingen met vluchtige organische chloorkoolwaterstoffen (VOCl). Deze bodemverontreinigingen nemen echter nog steeds een flink deel van de resterende beheer(s)- en saneringsopgave in beslag. De opgedane kennis en ervaring met onderzoek naar en sanering van VOCl verontreinigingen mogen we daarom niet verloren laten gaan.

Tijdens deze sessie gaan we in vogelvlucht in op deze kennis en ervaring. Van gedrag en verspreiding in de ondergrond tot onderzoeks- en saneringsstrategieën. Gevalsgericht, gebiedsgericht, risico's en lessen uit de praktijk. Wat werkt en wat niet? Maar ook: waar kun je informatie vinden en welke juridische kaders zijn tegenwoordig van toepassing? Inzichten die onmisbaar zijn als je als adviseur, aanvrager, vergunningverlener of toezichthouder te maken hebt met bodemverontreinigingen met VOCl. Inzichten die ook toepasbaar zijn op de nieuwe bedreigingen voor bodem en grondwater.

Algemene informatie

Wij begroeten u dit jaar graag op donderdag
16 april 2026 tijdens Symposium Bodem Breed in
de DeFabrique te Utrecht. Onze gastorganisaties dit
jaar zijn de gemeente Utrecht en de provincie Utrecht.

Aanmelden

Iedereen die aan Symposium Bodem Breed 2026 deelneemt dient zich aan te melden, met uitzondering van degenen die als spreker gevraagd zijn door of namens de organisatie of sessieleider zijn. Na aanmelding ontvang je de digitale factuur per e-mail. Deze dien je binnen 14 dagen te voldoen. Bij de factuur ontvang je ook je toegangspas. Dit is je bewijs van deelname, laat dit bewijs zien op je smartphone (uitprinten mag ook) tijdens het inchecken bij het symposium.

Tweede persoon gratis

Symposium Bodem Breed wil jou (als betalen de deelnemer) graag de mogelijkheid bieden om een tweede persoon (mits 35 jaar of jonger op de dag van het symposium) gratis mee te nemen. Kies voor de toegangspas 'tweede persoon gratis' en vul je gegevens en die van de tweede persoon in om van deze korting gebruik te maken. Deze tweede persoon ontvangt ook een toegangspas. Het achteraf toevoegen van een 'tweede persoon gratis' aan je gedane aanmelding is niet mogelijk.

Studenten en Zelfstandig Professional

Om in aanmerking te komen voor het studententarief, dient op het aanmeldingsformulier het studentnummer van een geldige collegekaart te worden ingevuld. Om in aanmerking te komen voor het tarief van Zelfstandig Professional dient op het aanmeldingsformulier je KvK-nummer te worden ingevuld. **Let op:** het tarief geldt uitsluitend voor de Zelfstandig Professional (niet als je daarnaast nog bij een andere organisatie in loondienst bent).

Overige bepalingen

Op donderdag 16 april 2026 kun je voor registratie en vragen de hele dag terecht bij de congresbalie (of bellen met 06 11 07 45 25). Aan iedere deelnemer wordt bij aankomst een naambadge verstrekt. Speciale wensen ten aanzien van de lunch (bijv. glutenvrij) en eventueel verdere noodzakelijke informatie kun je kenbaar maken bij je aanmelding.

Annulering/ vermindering

Bij annulering van je aanmelding vóór **1 april 2026** zal het betaalde bedrag worden gerestitueerd minus € 30,- administratiekosten (exclusief 21% BTW). Bij annulering op of na 1 april 2026 vindt er geen restitutie meer plaats. Wanneer u niet komt, maar u heeft zich wel aangemeld en nog niet betaald, dient u alsnog het verschuldigde bedrag te voldoen. Bij verhindering mag een collega als vervanger deelnemen, dit dient wel vooraf aan de organisatie te worden bericht per e-mail naar symposium@bodembreed.nl.

Kosten

De kosten voor deelname aan Symposium Bodem Breed 2026 zijn:

Toegangspas normaal	€ 295,00
Toegangspas normaal + jongere	€ 295,00
Toegangspas ZP-er	€ 120,00
Studenten en AIO's	Gratis
Stand, inclusief 1 toegangspas	€ 995,00

De genoemde bedragen zijn inclusief lunch en exclusief BTW.

Vragen?

Voor informatie en vragen over het programma kun je contact opnemen met:

Peter van Mullekom
T 06 - 22 74 90 82
E peter.vanmullekom@sikb.nl

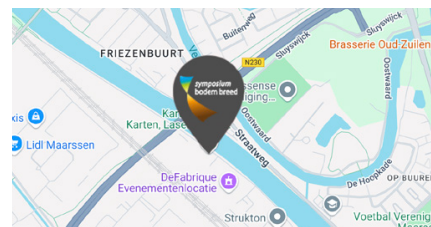
Voor vragen over deelname aan het symposium kun je een e-mail sturen naar:

E symposium@bodembreed.nl

Locatie

DeFabrique
Westkanaaldijk 7
3542 DA Utrecht

www.defabrique.nl

Bereikbaarheid

Openbaar vervoer

Op **station Maarsse** stoppen treinen uit Amsterdam en Utrecht. Je bereikt DeFabrique in 15 minuten lopen. Er zijn op station Maarsse een beperkt aantal **OV-fietsen** beschikbaar.

Voorafgaand aan en na afloop van het symposium (8.30 - 10.00 en van 16.30 - 18.30 uur) is er pendelvervoer tussen station Maarsse en DeFabrique. Voor zowel de wandeling als het pendelvervoer neem je bij station Maarsse de uitgang aan de Kanaalszijde.

Auto

Kom je met de auto? Parkeer dan op één van de 700 gratis parkeerplaatsen. Professionele parkeerbegeleiding ontvangt en placeert je, zodat parkeren soepel verloopt en jij onbezorgd aan de dag kan beginnen.

Heb je een elektrische auto? Dan is het mogelijk om deze op te laden via één van de 14 laadpunten op het parkeerterrein.

Wil je extra exposure voor je bedrijf of organisatie?

Check de website voor de mogelijkheden of heb je zelf een briljant idee?

Neem contact met ons op!
symposium@bodembreed.nl

Aanmelden voor Symposium Bodem Breed:
www.bodembreed.nl

Programmacommissie 2026

Merijn Bas
Ministerie van IenW

Remco Vis
RIVM

Evelien Brand
Jong Bodem

Joke van Wensem
Symposium Bodem Breed

Margot de Cleen
RWS

Paul de Wilde
RWS

Marissa van de Wijngaard-Frambach
Deltares

Marleen Zanen
Nationale Bodemtop

Freek van Gent
SIKB

Rob Heijer
Gemeente Utrecht

Willem Hendriks
NLingenieurs

Martijn van Houten
Stichting Bodembeheer Nederland

Saskia Keesstra
WUR

Sonja Kooiman
IPO BOOG

Frederike Middelbos - Kamstra
Gemeente Utrecht

Peter van Mullekom
Symposium Bodem Breed

Marleen Simhoffer
Provincie Utrecht

Arthur van de Velde
Bodem Breed Forum

Marco Vergeer
Initiatief Bewust Bodemgebruik

Kees de Vette
Gemeente Rotterdam

